

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ارک

آذربایجان تورکجه‌سی سۆزلوگو

فرهنگ ترکی آذربایجانی ارک

Ark

Dictionary of Azerbaijani Turkish

حاوی بیش از ۷۰۰۰۰ لغت اصلی، تعابیر ترکی، ریشه‌شناسی و معادل‌های فارسی و
انگلیسی برای لغات اصلی

تالیف:

اسماعیل جعفرزاده

انتشارات احرار تبریز

۱۳۸۵

به مناسبت حضور در نوزدهمین

نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران

اردیبهشت ۱۳۸۵

عنوان کتاب:

ارک آذربایجان تورکجه سی سؤزلوکو

(فرهنگ ترکی آذربایجانی ارک)

تالیف: اسماعیل جعفرزاده

ناشر: انتشارات احرار تبریز / مدیر نشر: کریم باوفا

تیراژ: ۵۰۰ جلد / صفحات: ۱۳۳۶ صفحه وزیری / چاپ: اول ۱۳۸۵ / سلسله انتشارات: ۱۱/۱۳

□ حق چاپ مشترکا برای ناشر و مؤلف محفوظ است.

حروفچینی: مؤلف / طرح روی جلد: احرار / لیتوگرافی: تبریز اسکنر / چاپ: نیکنام / صحافی: تابان کتیبه

این کتاب برابر مجوز شماره $\frac{5}{5673}$ اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی آذربایجان شرقی در تبریز به چاپ رسیده است.
 $\frac{84}{5/27}$

آدرس: تبریز - ابتدای خیابان آزادی - نرسیده به اداره اوقاف - نمایشگاه و فروشگاه کتاب آزادگان - انتشارات احرار تبریز

کد پستی: ۵۵۶۳۹۷۳۸۴۴ / تلفن و نمابر: ۰۴۱۱-۳۳۴۸۴۸۰ / همراه ۰۹۱۴۳۱۵۱۲۱۶

نشانی پست الکترونیکی: ahrar_public_tabriz @ yahoo.com

(عضو تعاونی ناشران استان آذربایجان شرقی)

شابک ۹۶۴-۵۸۸۸-۳۵-۲ / 964-5888-35-2 ISBN

بهاء: ۱۲۰۰۰ تومان

ایچینده کیلر / فهرست مطالب

۱	تورکجه ارک سۆزلوگو
۵	۱-پیشگفتار
۸	۲-گیریش
۸	۳-کیتابین اۆزللیکلری
۱۰	۴-تورکجه یازی قۇراللاری
	۴-۱-الفبا سیرالاماسی
	۴-۲-تورکجه ده چوخ ایشلک و اسکی اولان کلمه لرین یازیلیشی
	۴-۳-عربیجه کلمه لرین یازیلیشی و اؤخونوشو
۱۵	۵-تورکجه کلمه لرین قۇرولوش نۇع لارینا اؤتری بیر باخیش
	۵-۱-سلی حرفلرین بۆلۆمله مه سی
	۵-۲-س سیز حرفلرین بۆلۆمله مه سی
	۵-۳-تورکجه متن لرده حرفلرین داغیلیم نسیپلری (اؤرانلاری).xx
	۵-۴-آد (ایسم) ؛ اسم
	۵-۵-صفت
	۵-۶-فعل، انیم
	۵-۷-سایب لارین جنشیدلری
	۵-۸-عوضلیک ؛ ضمیر
	۵-۹-ظرف و نطق حصه لری
۳۰	۶-بازارین باشامی حاققیندا
۳۱	۷-قایاقلار
۳۳	۸-قیساتمالار
	۹-سۆز جوفلر
۳۵	A a ا آ
۱۳۷	Ee ادا
۱۵۱	ا ا (۱۵۱ صفحه ۲۷۳)
۱۹۱	اؤ
۲۱۷	او
۲۳۷	اؤ
۲۵۷	اؤ

۲۷۵	(اھە صفحە ۲۷۳)	Ii	اۋ
۲۸۱		Ii	اۋ
۳۲۱		Bb	ب ب
۴۲۷		Pp	پ پ
۴۵۵		Tt	ت ت
۵۳۱		Ss	ث ث
۵۳۳		Cc	ج ج
۵۵۷		Çç	چ چ
۶۱۵		Hh	ح ح
۶۲۳		Xx	خ خ
۶۳۹		Dd	د د
۷۴۹		Zz	ذ ذ
۷۵۱		Rr	ر ر
۷۵۹		Zz	ز ز
۷۷۱		Jj	ژ ژ
۷۷۳		Ss	س س
۸۵۹		Şş	ش ش
۸۷۹		Ss	ص ص
۸۸۳		Zz	ض ض
۸۸۵		Tt	ط ط
۸۸۷		Zz	ظ ظ
۸۸۹		A`a	ع ع
۹۰۱		Gg	غ غ
۹۰۵		Ff	ف ف
۹۱۷		Qq	ق ق
۱۰۳۱		Kk	ک ک
۱۰۸۵		Gg	گ گ
۱۱۴۳		Ll	ل ل
۱۱۵۵		Mm	م م
۱۲۱۳		Nn	ن ن
۱۲۲۷		Vv	و و
۱۲۴۹		Hh	ھ ھ
۱۲۵۵	۱۲۴۴	Yy	ی ی

۱- پیشگفتار

در شرایط امروزه امکان دستیابی به مراکز اطلاعات همه جانبه و وجود نیروی انسانی و مالی کافی پیش نیاز تهیه یک فرهنگ لغت جامع میباشد ولی کاستی های موجود در این زمینه ایجاب بینابند علاقه قلبی، تلاش شخصی، تکیه به اطلاعات، وقت و هزینه شخصی تنها امکان برای تهیه چنین کتابی باشد.

در این فست سعی بر این است مختصرا چگونگی تهیه این کتاب به اجمال مورد اشاره قرار گرفته و خواننده با ویژه گی های کتاب آشنایی کلی پیدا کند.

فکر تهیه این کتاب به دوران تحصیل دانشگاهی برمیگردد، در آن زمان لغات فنی و اسامی گیاهان و جانوران را بصورت جسته و گریخته بزبان ترکی تهیه مینمودم، بعدها از حدود ۱۰ سال پیش مجددا جمع آوری اولیه لغات به ویژه اسامی گیاهان و جانوران و لغات علمی و فنی را آغاز نمودم، با آنکه این مطالب در سال ۷۶ جهت چاپ آماده شد ولی با مطالعه بیشتر در این مدت ویی بردن به کاستی های اساسی تصمیم گرفتم از دو جنبه بر روی کتاب کار کنم، از یک طرف ریشه یابی لغات را جهت شناخت بیشتر آنها و دسته بندی بهتر مطالب پی گیری کردم و از طرف دیگر تلاش نمودم مطالب بنحوی تنظیم گردد تا استفاده عمومی تری از کتاب بعمل آید، البته با این کار حجم کتاب به مقدار زیادی افزایش پیدا میکرد. لذا این کتاب حاصل کار مجددی است که بشکل حاضر ارائه می شود. مسلما باتوجه به موارد فوق، کتاب کاستی هایی را خواهد داشت، امید است با یاری معنوی دوستان در آینده برای پربار کردن مطالب و در جهت کاهش کمبودها تلاش شود.

اصولا این کتاب بصورت یک لغتنامه ترکی به ترکی تهیه شده و سعی گردیده مطالب آن بدون در نظر گرفتن معادلهای فارسی و انگلیسی رسا و گویا باشد، ولی به جهت نیاز روز و استفاده عمومی تر، بعضا معادلهای فارسی و انگلیسی از منابع مختلف تدارک و به کتاب اضافه گردید، با توجه به ملاحظات مختلف و وارد نشدن در زبان محاوره ای تخصصی و جهت کاهش زمان تهیه کتاب و جلوگیری از افزایش حجم کتاب، معادلهای فارسی و انگلیسی فقط برای لغات اصلی و عمومی آورده شده و لغات ترکیبی و عبارتها فقط با معانی ترکی ارائه گردید، در مواردی که احساس نیاز میشد لغات فنی و لغات ترکیبی نیز همراه با معادلهای فارسی و انگلیسی داده شده و اسامی گیاهی و جانوری به منظور وضوح بیشتر آنها و تطابق با روشهای بین المللی همراه با معادلهای لاتین آورده شده است، ذکر این نکته ضروری است باتوجه به گسترده گی اسامی گیاهی و جانوری در زبان ترکی در مواردی که معادلهای فارسی شناخته شده و عمومیت یافته ای در دسترس نبود جهت جلوگیری از ایجاد هر گونه شبهه، معادل فارسی بصورت معرفی کلی مثل "نوعی گیاه، نوعی گل، نوعی پرند و ..." داده شده است.

لغات ترکی در این کتاب بر اساس سیستم پیشنهادی معینار اورتوگرافی ترکی برگزار شده در تهران نوشته شده و بر حسب نیاز، تغییرات و اضافات مختصر داده شده است، در هر حال نحوه انشای کلمات به تفصیل در قسمت توضیحات بزبان ترکی ارائه شده است.

به عنوان يك اصل کلی لغات ثبت شده در این فرهنگ لغت به زبان ترکی آذربایجانی میباشد، در ایران این زبان به ترکی ایرانی و ترکی آذری نیز مرسوم است، با توجه به اینکه لغات معدودی از گویش های دیگر ترکی مثل ترکی آناطولی و ترکی ترکمنی در روزنامه و کتابهای منتشره در ایران به نحوی مورد استفاده قرار میگیرد لذا سعی گردیده چنین لغاتی نیز با ذکر منطقه کاربرد آن اشاره شود.

این نکته نیز قابل اشاره است که معانی لغات در حد امکان بصورت خلاصه آورده شده است و سعی گردیده در مورد یک لغت، معانی که بهم نزدیکترند تحت یک بند آورده شده و از حجیم شدن مطالب جلوگیری شود.

با توجه به اینکه بررسی های ائیمولوژیک یکی از اهداف اصلی کتاب میباشد لذا در این زمینه نیز توضیحات مختصری داده میشود. بررسی ائیمولوژیک (ریشه شناسی) لغات با استناد به منابع مستند و مستدل شناخته شده انجام شده است در این زمینه منابع زیر مورد استفاده قرار گرفته شده است.

- ۱- دیوان لغات ترک نوشته محمود کاشغری در قرن پنجم هجری، این کتاب توسط آقای بسم آتالای تنظیم و ارائه شده است.
- ۲- کتاب سنگلاخ نوشته میرزا مهدی خان استرآبادی کاتب نادرشاه افشار در قرن دوازده هجری، این کتاب توسط آقای روشن خیابوی ویراستاری و ارائه شده است.
- ۳- کتاب صحاح العجم نوشته هندوشاه بن منجر صاحبی نخجوانی تهیه شده در قرن ۷ و ۸ هجری، این کتاب به اهتمام آقای غلامحسین بیگدلی تنظیم و ارائه شده است.
- ۴- لغات ثبت شده در سنگ نوشته های گورک ترک (ترکان آسمانی) قید شده در کتاب آقای طلعت تکین مورد استفاده قرار گرفته شده است.
- ۵- زبان معظم سومری بعنوان یکی از زبانهای التصافی و یک زبان پرونو ترک در حد امکان مورد استفاده قرار گرفته است، منابع بهره مند شده در این مورد کتاب وزین تاریخ ترکهای ایران نوشته پرفسور دکتر زهتابی و کتاب پرفسور عثمان ندیم توتا و منابع اینترنتی مربوط به آقای پولاد قابا میباشد.
- ۶- در هر جایی که امکان بود از لغات ثبت شده در کتاب دده قورقوت و دیوان شعرای بزرگی مثل فضولی، نباتی و... استفاده شده است، در بررسی های ائیمولوژیک بویژه از نقطه نظرات آقایان اسماعیل هادی، نانبی و ارشادی فر و همچنین دکتر هنیات و دکتر صدیق و مقالات ارائه شده در روزنامه های ترکی منتشره در سالهای اخیر استفاده شده است، در این مورد کتابهای استفاده شده در بخش مربوط به منابع اشاره شده است.
- ۷- در بررسی لغات فارسی بیشترین استفاده از لغتنامه دهخدا بوده است و بررسی لغات انگلیسی با استفاده از فرهنگ هایی مثل قاموس تورندایک (thorndike.barnhart high school dictionary) و هریج (heritage) انجام شده است، در اظهار نظر نسبت به منسوب بودن لغات خاصی انگلیسی به لغات معین ترکی پارامترهایی مثل موارد ذیل مدنظر بوده است: (تشابه لغات ریشه ای انگلیسی به لغات ریشه ای و اصلی ترکی و تشابه مفاهیم آنها، متداول بودن لغت ترکی در گذشته و حال، نیک هنجایی و چند هنجایی بودن لغت در زبان انگلیسی و ترکی، مشترک بودن لغت در بین زبانهای تحلیلی بویژه زبان لاتین، انگلیسی، فارسی و عربی، مستدل بودن ریشه های مورد اشاره در دیکشنری های فوق ذکر و بویژه ابهامهای مورد اشاره در این کتابها و منسوبیت لغات به زبانهای اسکاندیناوی، بالاخره اطلاعات و حسن شخصی یا توجه به مجموعه موارد).

اشاره به این نکته ضروریست زبان ترکی با گستره عظیم در آسیا اروپا و وجود حکومت های مقتدر در آسیا اروپا و آفریقا تاثیر قابل ملاحظه ای در زبانهای مختلف مجاور داشته و بویژه اسکان و حاکمیت اقوام مختلف ترک مثل مون ها، آوارها، قباچها، سابرها و خزرها در خطه های وسیعی از اروپا اعم از قبل و بعد از میلاد این نفوذ را آشکارتر میکند و از آنجاییکه اقوام آنگلوساکسون بعدها از مرکز و شرق اروپا به بریتانیا مهاجرت کردند چنین تاثیراتی را نیز با خود همراه داشتند و از طرف دیگر زبان باستانی التصافی سومر و ایلام هم از نظر علوم بوجود آمده در آن زمان و چه از نظر حجم زیاد نوشتارها چنین تاثیر را مستدل مینماید.

راهنمایی کلی و اختصارات لازم در مطالعه کتاب:

در ابتدای هر پاراگراف لغت اصلی آورده شده و در حد امکان نوشتن آنها بصورت فونتیک انجام شده است با این حال در صورت نیاز به تلفظ لغت بلافاصله با حروف ترکی لاتین قید شده است، سپس در داخل کروشه [] خصوصیات گرامری و اتیمولوژیک لغت آورده شده و بعد معانی لغت بزبان ترکی بترتیب بندهای لازم ارائه شده است، در انتهای هر پاراگراف معانی فارسی با استفاده از حرف ف و داخل پرانتز نوشته شده است. البته در قسمت باش سۆز (توضیحات گرامری) معانی فارسی با استفاده از نقطه ویرگول " ؛ " نوشته شده است.. بالاخره در انتهای پاراگراف معانی انگلیسی و در مواردی مثل اسامی گیاهان و جانوران معادلهای لاتین نشان داده شده است.

اختصارات:

[...] مطالب مربوط به خصوصیات گرامری و اتیمولوژیک.

(...) توضیحات مورد نیاز و اضافی.

: جدا کننده لغت اصلی و معانی در موارد لازم.

"..." کاربرد لغت در داخل یک مثال.

(ف...) معانی فارسی لغت در داخل پرانتز نوشته شده است.

(ف).... مشترک بودن معانی نوشته شده بعد از پرانتز بین زبان ترکی و فارسی.

(ف) مشترک بودن لغت اصلی بین زبانهای ترکی و فارسی (وقتی پرانتز فقط در انتهای توضیحات آورده میشود نشان دهنده اینست

که لغت اصلی در زبان ترکی و زبان فارسی عینا و مثل هم نوشته شده و مثل هم خوانده میشود).

، ویرگول، جدا کننده مطالب مختلف مربوط به یک لغت.

/ جدا کننده دو مطلب مختلف در ارتباط با یک لغت.

اختصارات دیگر جهت شناخت لغات و معانی ترکی در قسمت اختصارات متن ترکی ارائه شده است.